

Mars 2018. Rapport 1

Årsrapport frå elev- og lærlingombodet i Hordaland

Årsrapport 2017

OM RAPPORTEN

Stab – Økonomi- og organisasjonsavdelinga
Hordaland fylkeskommune
Elev- og lærlingombodet i Hordaland,
Sigrid Isdal, e-post: sigrid.isdal@hfk.no
www.hordaland.no/elev-og-larlingombod

27/03.18. Versjon nr. 1

INNHold

FORORD	4
Innleiing	5
Prioriterte arbeidsområde i 2017	5
Elev- og lærlingombodet sine samla anbefalingar	5
Førespurnader	6
Oversikt over førespurnader i 2017	6
Førespurnader frå elevar	7
Kommentarar:	7
Førespurnader frå lærlingar og lære kandidat ar	8
Kommentarar	9
Medverknad og lærlingråd	11
Elev- og lærlingombodet anbefaler:	11
Informasjonsarbeid	12
Website og Facebook	12
Informasjonsmøte/innlegg på samlingar	12
Oversikt over elev- og lærlingombodet sitt informasjonsarbeid 2017	13
Vidare arbeid	13
Elevrådsarbeid og elevmedverknad	14
Elevmedverknad	14
Utfordringar framover når det gjeld elevrådsarbeid	15
Skulemiljøkonferansen	16
Elev- og lærlingombodet anbefaler	16
Samarbeid	16
Samarbeid med mobbeombodet	16
Samarbeid med Elevorganisasjonen	16
Samarbeid med opplæringsavdelinga i Hordaland fylkeskommune	16
Samarbeid med elev- og lærlingomboda i Norge -ELON	17
Vidare arbeid	17
Diverse	17
Høyringar	17
Ung.no	17

Forord

Elev- og lærlingombodet tok til i stillinga 9. januar 2017, som første elev- og lærlingombod i Hordaland. Årsrapporteringa vil gi eit innblikk i arbeidet til ombodet dette året.

Elev- og lærlingombodet sitt oppdrag er å ivareta rettane og interessene til elevar, lærlingar og lære kandidatlar (heretter kalla lærlingar) i vidaregåande opplæring i Hordaland. Arbeidet skal gjerast på eit fritt og sjølvstendig grunnlag. I praksis vert dette gjort ved å vere tilgjengeleg for å svare på spørsmål, informere elevar- og lærlingar om deira retter og plikter, samling/innlegg for elevråd på dei vidaregåande skulane, og ved å hjelpe den enkelte elev og lærling i saker tilknytt den enkelte skule eller i lærebedrift. Ombodet får gjennom ulike møter, samlingar og førespurnader fleire tilbakemeldingar om vidaregåande opplæring i Hordaland.

I året som har gått har ombodet arbeidd ut frå stillingsinstruks. I desember 2017 vedtok fylkestinget at det skal utarbeidast eit mandat for elev- og lærlingombodet, samt at ombodet årleg skal rapportere til fylkestinget.

Den første tida i stillinga som elev- og lærlingombod gjekk med til å gjere seg betre kjent med det fylkeskommunale opplæringstilbodet, rolla som ombod, samt å få på plass informasjonskanalar for ombodet. Samarbeid, gode råd og ein unik delingskultur blant dei andre elev- og lærlingomboda i Norge (ELON) har vore til uvurderleg hjelp i oppstarten med å etablere ordninga med elev- og lærlingombod i Hordaland. Våren og hausten 2017 har eg brukt mykje tid på å gjere ombodsrolla kjent i Hordaland ved å besøke skular, og då spesielt elevråda ved dei vidaregåande skulane i Hordaland. Eg har også fått moglegheit til å informere interne aktørar og samarbeidspartar om rolla som elev- og lærlingombod. Ved desse besøka har eg alltid vorte godt tatt imot.

Ombodet sitt generelle inntrykk er at elevar og lærlingar stort sett har det bra og er godt nøgde med opplæringa dei får. I rolla som ombod arbeider ein ofte med utgangspunkt i at det er tilhøve der elevar, lærlingar eller deira føresette stiller spørsmål ved noko, er misnøgd med noko, eller meiner at lovar og retningsliner ikkje er følgt. Ombodet si oppgåve blir då å belyse saka ut frå reglar og lovverk, samt hjelpe eleven eller lærlingen med å gi tilbakemelding på ein konstruktiv måte med ynskje om forbetring.

Elev- og lærlingombodet sin årsrapport byggjer ikkje på statistiske data om opplæringa i Hordaland, og skal difor ikkje brukast til å gi ei statistisk beskriving av opplæringstilbodet i fylket. Slike opplysningar er det fylkesrådmannen som samlar inn gjennom eksempelvis elevundersøkinga, lærlingundersøkinga og kvalitetsmeldinga.

Arbeidet som ombodet gjer, er viktig for å styrke den enkelte elev og lærling, synleggjere utfordringar i den vidaregåande opplæringa, og for å styrke kvaliteten på det tilbodet elevane og lærlingane får. Eg har fått vere med på mykje godt samarbeid med dei som jobbar med elevar og lærlingar. Det er mange som engasjerer seg for å skape gode opplærings- og oppfølgingssystem i det fylkeskommunale systemet, i skulane og ute i lærebedriftene.

God lesing

Helsing elev- og lærlingombodet

INNLEIING

Fylkestinget vedtok å opprette stilling som elev- og lærlingombod i Hordaland i mai 2016, og i januar 2017 var elev- og lærlingombodet på plass i stillinga. Dette er fylkeskommunen sitt ombod for elevar og lærlingar i vidaregåande opplæring. I Hordaland for skuleåret 2016/2017 var det omlag 16317 elevar og 4408 lærlingar. (*Kvalitetsmelding 2017*)

Elev- og lærlingombodet skal utføre arbeidet sitt på eit fritt og sjølvstendig grunnlag, og bidra til å styrkje fylkeskommunen sitt arbeid med å sikre at elevar og lærlingar får ivareteke rettane sine. Ombodet skal særleg samarbeide med alle partar i vidaregåande opplæring for at elevar og lærlingar får oppfylt retten til medverknad, og at dei som arbeidar innan vidaregåande opplæring ikkje forsømmer sine plikter. Ombodsordninga er meint å vere eit lågterskeltilbod, og ombodet har teieplikt. Når elevar og lærlingar tar kontakt med ombodet er det ofte fordi dei ynskjer å få ein nøytral part «utanfrå» for å fortelje kva som er rett i høve til gjeldande reglar eller lovverk når det gjeld opplæringa. Ombodet fokuserer på korleis elevane og lærlingane sjølve kan vere med å påverke kvaliteten på si eiga opplæring, og korleis ein går fram for å ta opp ei sak med næraste overordna. Målet er å løyse utfordringar og problem på eit rett og lågast mogleg nivå, men samstundes belyse eventuelle brot på prosedyrar eller lovverk.

Prioriterte arbeidsområde i 2017

- Vera tilgjengeleg for elevar og lærlingar, og svare på spørsmål om rettar og plikter, samt følgje opp i enkeltsaker og gi rettleiing.
- Informasjonsarbeid
- Gjere seg kjent i organisasjonen og legge til rette for eit godt samarbeid med dei ulike partane i vidaregåande opplæring.
- «Elevrådsturne» saman med mobbeombodet og Elevorganisasjonen.

I 2017 har stillinga som elev- og lærlingombod vore lagt til opplæringsavdelinga, seksjon skule. Frå 01.01.18 er elev- og lærlingombodet plassert under fylkesdirektør økonomi og organisasjon.

Elev- og lærlingombodet sine samla anbefalingar

Her følgjer ei oppsummering av anbefalingane frå elev- og lærlingombodet i Hordaland. Anbefalingane er gjevne med bakgrunn i førespurnader som ombodet har fått, samarbeid med partar i vidaregåande opplæring, samt erfaringar ombodet har gjort på skulebesøk og i møte med lærlingar.

- Betre og meir informasjon ut til lærlingar og lærebedrifter om lærlingar sin rett til å søke hjelp frå PPT.
- Fylkeskommunen må ta ei tydelegare rolle når lærebedrifter ikkje følgjer pliktene sine. Lærlingar som melder frå om utfordringar i læretida må i større grad verte følgt opp i samband med at fylkeskommunen også følgjer opp lærebedrifta.
- Det bør utarbeidast ei rutine for å følgje opp alle lærlingar på ein systematisk måte.
- Varslingar/tilbakemeldingar frå lærlingar (også anonyme) som gjeld manglande opplæring/dårleg læremiljø i lærebedrifter må registrerast, systematiserast og undersøkast av fagopplæringskontoret.
- Lærekontrakt bør ikkje godkjennast av fylkeskommunen før signert arbeidsavtale ligg ved.
- Fylkeskommunen må sikre at lovpålagt skulemiljøutval (opplæringslova § 11-5a) vert oppretta og gjennomført på alle offentlege vidaregåande skular.

FØRESPURNADER

Sidan januar 2017 har det komme inn jamt med førespurnader frå elevar, lærlingar, føresette og andre aktørar innan vidaregåande opplæring. Ombodet har registrert 103 førespurnader første året som ombod. 28 av førespurnadene gjeld elevar og 75 av førespurnadane gjeld lærlingar.

Elevane og lærlingane tar ofte sjølv kontakt med ombodet, men det hender at foreldre/andre tar kontakt på vegne av elevar/lærlingar. Når ikkje eleven eller lærlingen sjølv tar kontakt, vert det gjeve informasjon på generelt grunnlag. Ved spørsmål om møte, vert det satt av tid snarast mogleg til dette.

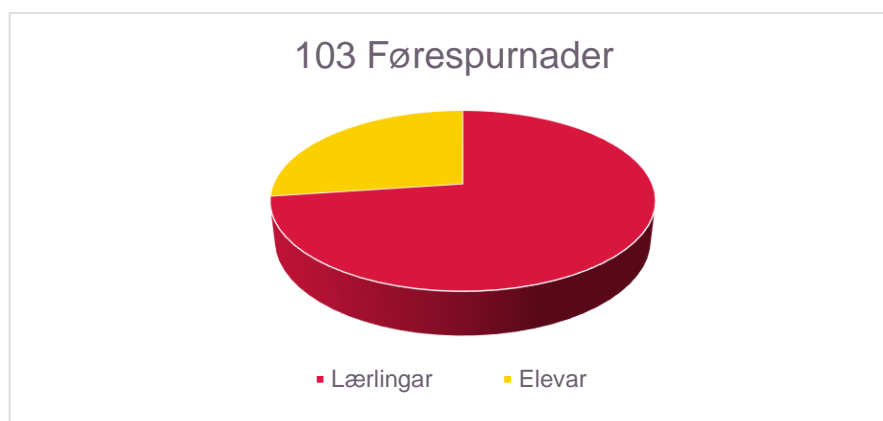
Førespurnadane er varierte og gjeld både spørsmål om rettar og plikter knytt til Opplæringsloven, Arbeidsmiljøloven og korleis nå fram/finne fram i systemet. Ved førespurnad til ombodet, får eleven eller lærlingen i dei fleste tilfelle informasjon og verktøy til å prøve å løyse utfordringane sine sjølv, med informasjon om at ombodet kan vere ein vidare støtte om ønskeleg. Dette kan eksempelvis vere ein lærling som ber om råd før og etter eit møte med lærebedrift. I slike tilfelle ber ombodet gjerne om ei oppdatering, slik at det skal vere enkelt å ta kontakt igjen dersom ikkje utfordringane vert løyst. Ombodet svarar på telefon, e-post, eller via melding på Facebook eller i møte. Sjølv om elevar eller lærlingar tar kontakt fleire gongar ang same sak, vert det berre registrert som ein førespurnad. I fleire av desse sakene er ikkje alltid lærebedrift/opplæringskontor eller skule informert om at ombodet har vorte kontakta, då det ikkje er eit ynskje frå eleven eller lærlingen.

Enkelte førespurnader er meir omfattande og går over lang tid med fleire samtalar/møter der ombodet også får fullmakt til å innhente nødvendig informasjon frå seksjonar i opplæringsavdelinga, skular eller lærebedrift/opplæringskontor. I desse førespurnadene vert rollen til ombodet meir synleg. Ombodet har også vore med som støtte i møter og hjelpt til med å utforme klager/brev. Det er førespurnader som omhandlar opplæring i bedrift, og då spesielt spørsmål som omhandlar heving av lærekontrakt, som har vore mest tidkrevjande og omfattande.

I tillegg til registrerte førespurnader får også ombodet ei rekke spørsmål ute på skulebesøk, på elevrådssamlingar og lærlingsamlingar. Desse spørsmåla vert ikkje registrert som førespurnader. Det er gledeleg å sjå at interne og eksterne samarbeidspartnarar også viser til elev- og lærlingombodet når det dukkar opp utfordringar eller spørsmål frå elevar og lærlingar.

Oversikt over førespurnader i 2017

Gjeld	Mengd førespurnader
Lærlingar/lære kandidat	75
Elevar	28
Sum	103

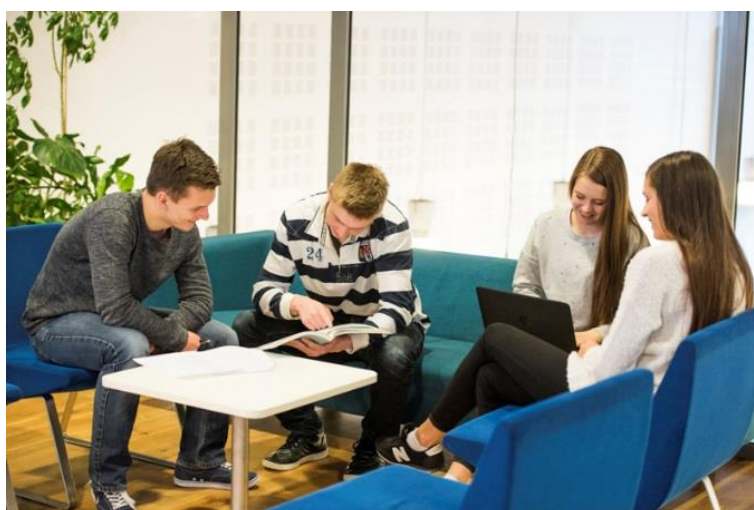

Førespurnader frå elevar

Hovudtema	Tema	Førespurnader	Eksempel på problematikk
Opplæring (16)	Finne fram i systemet, fagval og tilbud	2	Eg søker råd? Kven kan eg snakke med?
	Bytte av skule/fag	3	Er det mogleg å bytte skule ved mobbing/mistrivnad?
	Undervisning	3	Opplæringa er ikkje i tråd med læreplanen. Eg får ikkje undervisninga eg har krav på.
	Tilpassa opplæring, spesialundervisning og særskilt språkopplæring	5	Har ein diagnose/sjukdom, men får ikkje tilpassa opplæring.
	VG3 opplæring i skule	1	Kva undervisning har eg krav på?
	Innsøking i VIGO	1	Korleis skal eg søke i VIGO som lære kandidat?
	Elevmedverknad	1	Meir informasjon om dette.
Vurdering (5)	Regelverk prøver/eksamen	3	Er det lov å ha prøve som inneheldt pensum for alle 3 år?
	Eksamen/karakter	2	Korleis vert faget YFF vurdert?
Anna (7)	Fråvær	2	Gjeld fråværgrensa når eg er elev men går i eit TAF løp?
	Elev PC	1	Rett på ny PC ved omval?
	Ta opp vanskelige tema med lærar	2	Upassande oppførsel frå lærar.
	Ordensreglement	1	Russetid og ordensreglementet.
	Utvisning	1	Kva er reglane ved utvisning? Har skulen gjort rett?
SUM 28		28	

Kommentarar:

Det har vore stor variasjon i førespurnadane frå elevar, og det er difor ikkje slik at ombodet kan sjå klare tendensar i saker frå 2017 som omhandlar elevar. Flest førespurnader kom det inn på tema tilpassa opplæring og spesialundervisning.

Førespurnader frå lærlingar og lære kandidatlar

Hovudtema	Tema	Føre-spurnader	Eksempel på problematikk
Fagprøve/ sveineprøve/ vitnemål (8)	Utskriving av vitnemål/fagbrev	1	Har tatt studiespesialiserande som privatist og fagprøve, men får ikkje ut vitnemål før læretida er fullført.
	Finne fram i systemet	5	Korleis skal eg gå fram for å få fagbrev/sveinebrev? Kva rett har eg?
	Oppmelding til fagprøve/eksamen – fritak fag	2	Eg er ikkje meldt opp til fagprøve fordi eg manglar fag, korleis går eg fram? Har eg rett på fritak?
Økonomi (4)	Lån/stipend	2	Lav løn. Har eg rett på lån/stipend?
	«Lærlingbevis» rabattordning	2	Er det rabattordning på buss for lærlingar?
Moglegheiter innanfor vidaregåande opplæring (12)	Rett til læreplass/manglande læreplass	4	Har ikkje fått læreplass. Kva rett har eg?
	Forlenging/forkorting av læretid	4	Kan eg forkorte læretida om eg ikkje tar ut ferie?
	Ulike vegar til fagbrev	4	Korleis går eg fram om eg ynskjer «full opplæring i bedrift»?
Arbeidsmiljølova og arbeidsavtale (14)	Arbeidsavtale, løn	11	Manglande arbeidsavtale? Korleis går eg fram?
	Overtidsbetaling/ arbeidstid	3	Kor lenge har lærlingar lov å arbeide?
Avbrot, fare for avbrot i læretida (15)	Spørsmål/bistand rundt heving av lærekontrakt	10	Korleis går eg fram ved heving? Kva gjer eg når bedrifta vil heve kontrakten min? Eg blir tvinga til å slutte.
	Bytte læreplass/lærefag	3	Omplassering/bytte i medlemsbedrifter under opplæringskontor.
	Spørsmål om rett ved konkurs/permittering	2	Kva rettar har lærlingar ved permittering?
Arbeidsmiljø (11)	Sjukemelding/avbrot i læretida	3	Kor lenge kan eg vera sjukmeldt i læretida? Har eg rett på tilrettelegging?
	Konflikt på arbeidsplass/trives ikkje på arbeid	7	Kva plikter bedrifta å gjere ved konflikt? Korleis skal eg gå fram på rett måte?
	HMS	1	Skadeleg luft på arbeidsplass.
Opplæring og arbeidsoppgåver (11)	Manglande opplæring/oppfølging/ tilbakemelding frå opplæringskontor eller lærebedrift	6	Kva plikter har eit opplæringskontor? Korleis går eg fram når eg ikkje får opplæring?
	Opplæring utanom arbeidstid	1	Skal opplæring gå føre seg i fritida?
	«Gratisprinsippet»	2	Skal lærlingen betale for eige utstyr og kurs?
	Arbeide åleine/ Bruk av lærling som vikar	2	Kan arbeidsplassen bruke lærlingen som vikar?
SUM 75		75	

Kommentarar

Ombodet har fått mange førespurnader som omhandlar heving av lærekontrakt, og då spesielt spørsmål i høve til kva som er rett framgangsmåte når berre ein av partane ynskjer heving. Lærlingane venter ofte for lenge før dei søker hjelp, og tar ofte ikkje kontakt før det går mot heving.

Lærlingane kan i enkelte tilfelle også vere engstelege for represalier ved tilbakemelding om mobbing/trakassering, konflikhtar, dårleg læremiljø eller manglande opplæring. Lang og omfattande saksbehandling i fylkeskommunen ved påstand om manglande opplæring eller dårleg læremiljø, gjer også at enkelte lærlingar heller vel å bytte lærebedrift framfor å melde frå. Fleire lærlingar søker råd i høve til å finne seg ny lærebedrift, og ender opp med å heve lærekontrakten ved semje med lærebedrifta. Dårlig læremiljø og manglande opplæring, blir difor ofte ikkje registrert i fylkeskommunen sine register som bakgrunn for heving av lærekontrakt. I neste omgang tar lærebedrift inn ny lærling, og historia kan gjenta seg.

I fleire av sakene ombodet har vorte kjent med, har lærebedrifta hatt ynskje om heving av lærekontrakt på bakgrunn av at dei meiner at lærlingen har gjort seg skuldig i brot på pliktene i arbeidstilhøvet. Lærlingen er ofte usikker på kva rett dei har i slike tilfelle, og tar difor kontakt med ombodet.

Det kan også dukke opp utfordringar i læretida som gjer at lærlingen i ein periode kan ha behov for tilrettelegging. Tilretteleggingsplikta som bedrifta har for andre tilsette, gjeld også for lærlingar. Ombodet har hatt fokus på at lærebedrifter må sjå på moglegheiter for tilrettelegging, før det vert sendt ein eventuell søknad om heving. Lærlingane stiller gjerne lite spørsmål i slike saker som nemnd over, og er i første omgang ofte samd når bedrifta kjem med forslag om å heve kontrakten. Spørsmåla kjem gjerne i etterkant når lærlingane alt har signert på at dei er samde om å heve kontrakten.

Ombodet registrer at lærlingar og lærebedrifter ikkje kjenner godt nok til at lærlingar også kan ha rett til oppfølging av PPT på bakgrunn av diagnose eller andre utfordringar. Fleire lærebedrifter, i samarbeid med lærling, kunne hatt behov for rettleiing av PPT i høve til utfordringar knytt til opplæringa i bedrift.

Fleire tidlegare lærlingar har behov for å fortelje om opplevingar av eit dårleg læremiljø i tidlegare lærebedrift, med ynskje om at kommande lærlingar ikkje skal oppleve det same. Ei utfordring har vore at mange av desse personane har eit ynskje om å vere anonym, og det har ikkje vore eit fungerande system for å registrere tilbakemeldingar til fagopplæringskontoret om bedrifter som ikkje har følgd pliktene sine som lærebedrift. Fleire lærlingar og tidlegare lærlingar har funne mot til å seie ifrå om manglar i deira vidaregåande opplæring, og denne informasjonen må takast på alvor. Det må vera kanalar for å varsle om manglande opplæring og dårleg læremiljø, også anonymt. Informasjonen bør registrerast, systematiserast og undersøkast, for så å og ta den med i det vidare arbeidet med å sikre alle lærlingar eit godt læremiljø.

Det har også vore tilfelle der lærlingane er redd for at lærebedrifta skal gå konkurs dersom dei ikkje bidrar ekstra. I nokre tilfelle har dette ført til at lærlingane tar på seg eit ansvar som lærlingar ikkje skal ha. Eksempelvis ikkje tar ferie, seier ja til å arbeide for mykje overtid, samt finn seg i manglande tid til opplæring for å bidra til at produksjonen skal gå rundt.

Ombodet har også fått kjennskap til saker der lærlingen har godkjent lærekontrakt med opplæringskontor, men har arbeidsavtale med medlemsbedrift i opplæringskontoret. Det er tilfelle der opplæringskontoret har søkt om heving av lærekontrakt på bakgrunn av opplæringsloven § 4-6. I dei tilfella der lærlingen har fått medhald og lærekontrakten ikkje har vorte heva, har lærlingen likevel endt opp som den tapande part. Medlemsbedrifta har sagt opp arbeidskontrakten med lærlingen, og lærlingen står då igjen med ein lærekontrakt med opplæringskontoret, men ingen bedrift å arbeide i.

Det er uklart for ombodet i kor stor grad eit opplæringskontor pliktar å finne ny lære plass til lærlingen. Opplæringskontora har ulike vedtekter og ulike samarbeidsavtaler med sine medlemsbedrifter. Dersom opplæringskontoret har få lære plassar innanfor gjeldande fagområde er det også vanskeleg å omplassere lærlingen.

Med bakgrunn i nokre av dei historiene eg har fått frå lærlingar siste året, er eg som ombod uroa for at vi har ei underrapportering av bedrifter som ikkje følgjer pliktene sine som lærebedrifter. Etersom fylkeskommunen ikkje gjennomfører årlege bedriftsbesøk i alle lærebedrifter, og heller ikkje har ein innarbeidd rutine som sikrar at alle lærebedrifter rapporterer årleg til fylkeskommunen om oppfølging av lærlingar (opplæringsloven §4-7) kan det sjå ut som slike tilhøve ikkje vert avdekt med mindre lærlingen sjølv melder frå.

Det kan sjå ut som fleire lærebedrifter har eit behov for ytterlegare rettleiing i høve til lærlingar og dei krav som stillast i opplæringsloven. I «Lærebedriftsundersøkinga» (2017-2018) svarar lærebedriftene i Hordaland følgjande når det gjeld kvalitetssikring og behov for rettleiing:

Kvalitetssikring og behov for oppfølging

	Helt uenig	Nokså uenig	Verken enig eller uenig	Nokså enig	Helt enig
bedriften/virksomheten kvalitetssikrer jevnlig at opplæringen er i samsvar med lov og forskrift	0,9%	3,5%	17,9%	44,3%	33,4%
bedriften/virksomheten har behov for veiledning i forhold til de krav som stilles i Opplæringsloven med forskrifter?	6,7%	14,0%	33,7%	30,8%	14,8%

30,8 % svarar at dei er nokså samd i at bedrifta har behov for rettleiing i høve til krava som vert stilt i opplæringslova. 14,8 % svarar at dei er heilt samd med at dei har behov for rettleiing.

Samstundes er eit av spørsmåla i *Lærlingundersøkinga* 2017-2018 retta mot elevane sin rett til halvårssamtale jamfør forskrift til opplæringsloven § 3-11, «*Hvor ofte har du planlagte samtaler med instruktør/veileder, faglig leder eller andre hvor dere går igjennom opplæringsplan*». Heile 12 % av lærlingane svarer at dei aldri har hatt halvårssamtalar. Samla score viser 2,9, av 5. Dette er noko lavt.

Dersom det er lærebedrifta som er skuld i å ikkje gjennomføre pliktene sine som lærebedrift får dette få eller ingen konsekvensar for lærebedrifta. Ombodet har ikkje kjennskap til at det er lærebedrifter/opplæringskontor i Hordaland som har mista godkjenning som lærebedrift på bakgrunn av brot på pliktene sine. Konsekvensane av manglande oppfølging og opplæring av lærling kan i enkelte tilfelle vera at lærlingen ikkje klarar å gjennomføre læretida, eller ikkje står på avsluttande fagprøve. *Lærlingundersøkinga* viser at det i 2017 var 386 lærlingar (12 %) som ikkje bestod fagprøven.

Ein lærling skal ha både lærekontrakt og arbeidsavtale, men fylkeskommunen v/fagopplæringskontoret er ikkje ein part når det gjeld arbeidsavtalen. Erfaringa til ombodet viser at ein del lærlingar manglar arbeidsavtale, eller ikkje har kjennskap til arbeidsavtalen sin. Ikkje alle lærebedrifter er knytt opp mot tariffavtaler, og ikkje alle lærlingar er fagorganiserte. I slike tilfelle tar lærlingar og foreldre ofte kontakt med ombodet for å få råd. Det er ulik lønn frå bedrift til bedrift og frå bransje til bransje. Store skilnader fører til mange spørsmål. Det er også ein del spørsmål rundt rett til ferie og arbeidstid. I dei tilfella der arbeidskontrakt manglar, vert det etter samtale med lærling også avdekka fleire andre brot på lovverk eller manglar i opplæringa. Eksempelvis manglande intern opplæringsplan, manglande tilbakemelding på utført arbeid og manglande halvårsvurdering.

Medverknad og lærlingråd

Elev- og lærlingombodet er positiv til etablering av lærlingråd i Hordaland. Medverknad står sentralt i opplæringsloven, men slik systemet er i dag, blir lærlingane si stemme i alt for liten grad høyrte. Det er også store skilnader frå lærebedrift til lærebedrift, både når det gjeld store/små bedrifter og frå bransje til bransje. Det er viktig at lærlingar frå ulike bransjar kan få uttale seg i saker som omhandlar vidaregåande opplæring.

Elev- og lærlingombodet anbefaler:

- Betre og meir informasjon ut til lærlingar og lærebedrifter om lærlingar sin rett til å søke hjelp frå PPT.
- Fylkeskommunen må ta ei tydelegare rolle når lærebedrifter ikkje følgjer pliktene sine. Lærlingar som melder frå om utfordringar i læretida må i større grad verte følgt opp i samband med at fylkeskommunen også følgjer opp lærebedrifta.
- Det bør utarbeidast ei rutine for å følgje opp alle lærlingar på ein systematisk måte.
- Varslingar/tilbakemeldingar frå lærlingar (også anonyme) som gjeld manglande opplæring/dårleg læremiljø i lærebedrifter må registrerast, systematiserast og undersøkast av fagopplæringskontoret.
- Lærekontrakt bør ikkje godkjennast av fylkeskommunen før signert arbeidsavtale ligg ved.

INFORMASJONSARBEID

Ei av hovudarbeidsoppgåvene til ombodet er å arbeide med å gjere ombodsrollen kjent for elevar og lærlingar, i opplæringsavdelinga og på skular og i lærebedrifter. Informasjon om elevar og lærlingar sine rettar og plikter er også sentralt.

Webside og Facebook

Det har vorte oppretta nettside for elev- og lærlingombodet på <https://www.hordaland.no/elev-og-larlingombod>. På denne sida finn ein informasjon om ombodet si rolle og arbeidsoppgåver, samt kontaktinformasjon. Det er også oppretta eiga facebookside «Elev- og lærlingombodet i Hordaland». Det er gledeleg å sjå at elevar og lærlingar tar kontakt på sida ved å sende meldingar, sjølv om dei ikkje nødvendigvis følgjer sida. Ombodet bruker også sida til å legge ut relevant informasjon som gjeld vidaregåande opplæring, og oppdateringar/nyheiter som ombodet er opptatt av. Det er utarbeidd «flyers» både i plakatform og i A4-format som vert lagt ved godkjente lærekontraktar. Desse vert også delt ut på den årlege opplæringskonferansen for opplæringskontor og store lærebedrifter. Digital utgåve av «flyers» er også sendt ut til ein del skular/elevinspektør for visning på informasjonsskjermar. Det er også laga visittkort med kontaktinformasjon til ombodet.

Informasjonsmøte/innlegg på samlingar

Elev- og lærlingombodet har brukt mykje tid hausten 2017 på å besøke elevråda på dei vidaregåande skulane i Hordaland. Skulane er ansvarlege for opplæring av elevråda, og dette har vore eit tilbod til skulane i høve til informasjon/innlegg om elevrådsarbeid. Besøka har vorte gjennomført i samarbeid med

Elevorganisasjonen og mobbeombodet. Dette har vore ein fin måte å komme i kontakt med elevane på. I samband med desse samlingane har det også vore eit ynskje å få treffe tilsette/leiargruppa for å fortelje om ombodet sin rolle. I år har desse møta vorte gjort i tett samarbeid med mobbeombodet, der informasjon om nye kapittel 9 A i opplæringsloven også har vore sentralt.

Utklipp frå Avisa Grenda

Ombodet har også vorte invitert inn på vidaregåande skular, spesielt for elevar på yrkesfag, for å snakke om rettar og plikter i læretida. Ombodet har i tillegg vore til stades på samlingar for nye lærlingar i regi av opplæringskontor og større lærebedrifter.

Utanom å informera om rolla som elev- og lærlingombod har prioriterte arbeidsområde når det gjeld informasjon vore:

- Informere/informasjon til Vg-2 elevar på yrkesfag om læretid, søknadsprosess for å få lære plass og retter og plikter i læretida.
- Informasjonsmøte for nye lærlingar/oppstartmøte for nye lærlingar (i samarbeid med bedrifter og opplæringskontor) Tema: Rettar og plikter som lærling.
- Skuleturné/Elevrådsturné saman med Mobbeombodet og Elevorganisasjonen. Tema: elevmedverknad, elevrådsarbeid, rolle og rollekonflikt, og informasjon om rettar og plikter som elev/tillitselev, mobbing, nye opplæringsloven kapittel 9 A.

Oversikt over elev- og lærlingombodet sitt informasjonsarbeid 2017

Tema	Dato for besøk hjå skule/ opplæringskontor/bedrift/andre:	I samarbeid med:
<p>«Elevrådsturne» - Besøke elevråda på flest mogleg fylkeskommunale vidaregåande skular i Hordaland.</p> <p>Tema: Rolla som ombod, elevmedverknad, elevrådsarbeid, retter og plikter som elev, roller og rollekonflikt, + Introduksjon av ombodet for dei tilsette/leinga ved enkelte av skulane*.</p>	<p>06.09. Bømlo vgs 07.09. Austrheim vgs* 12.09. Austevoll vgs 13.09. Voss gymnas 19.09. Bergen Katedralskule 20.09. Askøy vgs 21.09. Åsane vgs* 26.09. Slåtthaug vgs 03.10. Amalie Skram vgs 04.10. Nye Voss vgs 18.10. Odda vgs 19.10. U-Phil vgs 31.10. Nordahl Grieg vgs 01.11. Knarvik vgs 06.11. Stend vgs 13.11. Sandsli vgs 15.11. Sotra vgs (+ Bildøy) 29.11. Stord vgs * 06.12. Bergen maritime vgs* 07.12. Årstad vgs</p>	<p>Mobbeombodet, Elevorganisasjonen, elevinspektørar ved vidaregåande skular</p>
<p>Informasjon om rollen som elev- og lærlingombod.</p>	<p>17.01. Øystese vgs 24.01. Rådigevarsamling region Bergen 24.02. Konferanse for opplæringskontor 15.03. Hovudtillitsvalte oppl. avd. HFK 27.03. Kvinnherad vgs 29.03. Rektorsamling 04.04. Rådigevarsamling region Voss/Hardanger 03.04. PPT - tilsette 24.04. PPT - tilsette 26.04. Fagdag for elevinspektørar 05.05. Ungdommens fylkesutval 10.05. Ungdomskoordinatorar NAV Nordhordland 28.09. Skulemiljøkonferansen 17.10. Utval for opplæring og helse</p>	<p>Mobbeombodet, Fagopplæringskontoret, Karriere Hordaland, regionsleiarane skule, leiar avd. skule, leiar OT.</p>
<p>Diverse informasjon om: Lærling, læretid, rettar og plikter, HMS og rolla til elev- og lærlingombodet.</p>	<p>30.03. Odda vgs + Fagforbundet Odda 03.04. Osterøy vgs Vg2 Barne- og ungdom 31.05. Krokeidet vgs Vg2- Yrkesfag 26.06. Opplæringskontoret på Austevoll 21.08. UiB - Informasjon til nye lærlingar 22.08. Stord kommune –nye lærlingar 23.08. HFK- informasjon til nye lærlingar 29.08. Bergen kommune - nye lærlingar 11.09. Osterøy vgs – Vg2 yrkesfag 29.09. NAV-Ungdomsnettverk 06.10. BYGGOPP – nye lærlingar 10.10. Opplæringskontoret i Hardanger – informasjon til nye lærlingar</p>	<p>Mobbeombodet, Fagopplæringskontoret, diverse vidaregåande skular, Fagforbundet, diverse opplæringskontor, diverse lærebedrifter, NAV.</p>

Vidare arbeid

Ombodet har eit ynskje om å bruka meir tid på å nå ut med informasjon til elevar på Vg2 yrkesfag om overgangen frå elev til lærling, arbeidslivet sine reglar, samt rettar og plikter i høve til læretid.

Det er også eit ynskje å få kontaktinformasjonen til elev- og lærlingombodet ut på dei lokale nettsidene til alle vidaregåande skular. Ombodet vil også vurdere andre sosiale medium for å nå ut til fleire elevar- og lærlingar.

ELEVRÅDSARBEID OG ELEVMEDVERKNAD

I 2017 har elev- og lærlingombodet besøkt 20 elevråd. Det er eit ynskje å fortsette å gi tilbud om å besøke elevråda i kommande skuleår. Besøka i 2017 var lagt opp som eit tilbud om ei 4 timars økt i samarbeid med mobbeombodet og EO, også kalla «Elevrådsturne». Det vart brukt både aktivitetar, førellesning, dialog og drøfting i gruppe i møta med elevråda. Deltaking, aktivitet, dialog og god kommunikasjon er viktig for god læring og trivsel.

Elevmedverknad

Elev- og lærlingombodet har brukt mykje tid på temaet elevmedverknad i møte med elevråda, og kvifor elevmedverknad er viktig. Målet er å gjere den enkelte bevisst på at dei kan gjere ein positiv skilnad både i høve til sin eigen og andre sin skulekvardag, gjere tillitsvalte meir bevisste på kva moglegheiter dei har på dette området, samt utvikle forståinga av at medverknad er viktig for kunne meistre arbeidsliv og fellesskap i samfunnet.

Ungdommens fylkesutval og elev- og lærlingombodet.

Elevundersøkinga 2017-2018 viser at elevane gir ein score på 3,4 av 5 når det gjeld elevdemokrati og medverknad. Dette er noko lavt. På spørsmål: «*Er dere elever med på å foreslå hvordan dere skal arbeide med fagene*» ligg scoren på 3,1 av i alt 5.

På spørsmål: «*Legger lærerne til rette for at dere elever kan delta i elevrådsarbeid og annet arbeid som tillitsvalgt.*» er scoren på 3,7 av 5. 15,5 % av elevane meiner sjeldan eller aldri.

Samla score på spørsmålet «*Hører skolen på elevenes forslag?*» er 3,3 av 5. Sjå svarfordelinga under:

Elevdemokrati og medvirkning

	Svært ofte eller alltid	Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri
Hører skolen på elevenes forslag?	10,9%	30,9%	42,8%	12,1%	3,4%

Ombodet fokuserer også på kva roller den enkelte har som medlem av elevrådet og som tillitselev, leirollen og at rolleavklaring er viktig i høve til korleis å gjere ein god jobb for sine medelevar. Målsetting har vore å skape engasjement i høve til eit godt skulemiljø, samt fokus på korleis elevane på ein konstruktiv og god måte kan ta opp utfordringar på skulen eller i undervisninga. Prinsippet om at ein skal prøve å løyse eit problem på lågast mulig nivå vert signalisert ut.

Opplæringslova legg vekt på aktiv medverknad frå elevar. Dette er spesielt viktig i spørsmål som vedkjem skulemiljøet. Fylkeskommunen har ansvaret for at lovfesta råd og utval vert oppretta, og at dei fungerer slik lova krev.

Dei ulike lovpålagde utvala er:

- Skuleutval (opplæringsloven §11-5)
- Skulemiljøutval (opplæringsloven § 11-5a)
- Elevråd (opplæringsloven § 11-6)

Skuleutval: Eit rådgjevande organ som i utgangspunktet er utan avgjerdsmynde, men kan bli delegert dette av fylkeskommunen. Utvalet uttalar seg om alle saker som vedkjem skulen.

Elevråd: Elevane sitt eige organ. Ved kvar vidaregåande skule skal det vere eit elevråd med minst eit medlem for kvar tjuande elev. Elevrådet jobbar for velferdsinteresser, arbeidstilhøve og læringsmiljøet for elevane.

Skulemiljøutval: Skal vere eit rådgjevande organ for skulen i arbeidet med skulemiljøet. Kan slåast saman med andre utval, men i skulemiljøutvalet skal alltid elevane har fleirtal. Utvalet har rett til å uttale seg i alle saker som gjeld skulemiljøet.

Elev- og lærlingombodet har hatt spesielt fokus på Skulemiljøutvalet i møte med elevråda, og har fått kjennskap til at det ikkje har vore Skulemiljøutval ved alle dei vidaregåande skulane som vart besøkt hausten 2017.

Utfordringar framover når det gjeld elevrådsarbeid

Ein av føresetnadene for å drive eit godt elevråd er at elevrådsarbeidet vert støtta av leiinga på skulen. Elevråda har lenge hatt elevinspektør som kontaktperson inn mot leiinga, som skal hjelpe og følge opp arbeidet i elevrådet.

Etablering av vel fungerande elevråd må vere forankra i leiinga ved den enkelte skule, og kven som har ansvaret for dette arbeidet må vere tydeleg. Det er viktig å komme i gang med elevrådsarbeidet tidlig ved oppstart av nytt skuleår. Det er også viktig å gjere medlemmane i elevrådet trygge på kvarandre, slik at det er rom for utveksling av ulike meiningar, ulike forslag og ikkje minst ta demokratiske val. Det kunne sjå ut som elevråda som hadde gjennomført «bli-kjentur» i starten av skuleåret var tryggare på kvarandre, og var komme betre i gang med elevrådsarbeidet. Nokre skular vel nytt elevrådsstyre på våren, slik at det er klart til å starte elevrådsarbeidet tidleg på hausten. Dette såg ut til å fungere godt. Nye elevar kjem til frå tidleg haust. Det er positivt om ikkje alle er nye i elevrådet kvar haust. På skulane der elevrådet bestod av elevar som også hadde vore med tidlegare år, tok dei med seg viktig kunnskap og kontinuitet inn i arbeidet.

Generelt kan ombodet sjå at det er behov for betre informasjonsflyt i høve til elevrådsarbeid. Det er viktig med oppdatert informasjon på skulane sine nettsider om kven som sit i elevrådet, kontaktinformasjon til desse og ikkje minst informasjon om saker som elevrådet arbeider med. Referat frå møta og generell informasjon frå elevrådet bør vere lett tilgjengeleg for alle elevane ved skulen. Tilbakemeldingane frå tillitselev viser at det er ulikt frå skule til skule i høve til kor mykje tid elevane får til å arbeide med elevrådet. Enkelte skular har «klassens time» medan andre må bruke tid i ulike timar, gjerne timane til kontaktlærar. Tillitselev må få tid til å ta opp aktuelle saker med klassen som gjeld elevrådsarbeid og elevmedverknad jf. forskrift til opplæringslova § 1-4a. Elevane

sin medverknad når det gjeld eit god skulemiljø er svært viktig for å setje i gong tiltak som kan fungerer.

Elevdemokrati og medvirkning

	Alltid	Ofte	Noen ganger	Sjelden	Aldri
Er dere elever med på å lage regler for hvordan dere skal ha det i klassen/gruppa?	18,7%	31,2%	29,2%	14,2%	6,8%

Skulemiljøkonferansen

Elev- og lærlingombodet var deltakar og med i planlegginga av skulemiljøkonferansen. Konferansen er med på å forankre det viktige arbeidet til elevrådet og elevrådsstyret på dei ulike skulane.

Elev- og lærlingombodet anbefaler

Fylkeskommunen må sikre at lovpålagt skulemiljøutval (opplæringsloven § 11-5a) vert oppretta og gjennomført på alle offentlege vidaregåande skular. Elev- og lærlingombodet anbefaler at desse møta kjem i gong så tidleg som mogleg etter skulestart. Mangel på skulemiljøutval reduserer elevane sin rett til å medverke i sitt eige miljø.

SAMARBEID

For ombodet har det vore viktig å samarbeide med alle partar i vidaregåande opplæring, både interne samarbeidspartnarar som seksjonar i opplæringsavdelinga og vidaregåande skular, men også eksterne samarbeidspartnarar som lærebedrifter/opplæringskontor, Elevorganisasjonen og eksempelvis ulike fagorganisasjonar.

Samarbeid med mobbeombodet

Elev- og lærlingombodet har hatt eit tett samarbeid med Mobbeombodet gjennom heile året. Spesielt mykje tid er brukt på samarbeidet med «Elevrådsturne», men vi har også samarbeidd om høyringsuttale, informasjonsarbeid, enkelte førespurnader og med «Handlingsplan mot trakassering/mobbing av lærlingar og lære kandidatlar» saman med fagopplæringskontoret.

Samarbeid med Elevorganisasjonen

Elevorganisasjonen i Noreg, omtalt som EO, er ein partipolitisk uavhengig interesseorganisasjon med og for elevar. I tillegg til hovudstyre sentralt, har kvart fylke sin eigen avdeling med eit styre. Elev- og lærlingombodet og EO oppretta tidleg kontakt, og har hatt eit godt samarbeid i året som har gått. Samarbeidet i 2017 har bestått av møter mellom leiar/fylkesstyret og ombodet, deltaking på arrangement i regi av EO samt samarbeid om «Elevrådsturne». EO med ulike representantar frå fylkesstyret var med i gjennomføringa av Elevrådsturneen. EO sentralt har også deltatt og vore med som observatør på nokre av skulane vi besøkte gjennom elevrådsturneen. Ombodet ønskjer å halde fram med det gode samarbeidet.

Samarbeid med opplæringsavdelinga i Hordaland fylkeskommune

Opplæringsavdelinga består av fleire seksjonar med mange ulike ansvarsområde. I ombodet sine møter med dei ulike seksjonane er inntrykket at viljen er stor for å arbeide til det beste for elevane og lærlingane i Hordaland. Ombodet opplever å ha eit godt samarbeid med dei ulike seksjonane på opplæringsavdelinga, og opplever at ein også kan spele på kvarandre. Å dele kunnskap og informasjon, og i fellesskap finne gode løysingar i enkeltsaker har vore gjennomgåande.

I saker der ombodet har vorte kontakta og fått fullmakt til å gå inn i saken, har ombodet opplevd at dei ulike seksjonane i opplæringsavdelinga er imøtekommande, og interessert i å løyse utfordringane som elevane eller lærlingane har hamna i. Ombodet har også vorte invitert inn i fleire aktuelle samlingar i regi av opplæringsavdelinga. Både for å bidra med informasjon, men også som deltakar der tema er relevant for ombodet sitt arbeid: Eksempelvis samlingar for bransjar og opplæringskontor, og samlingar for rådgjevarar og elevinspektørar i vidaregåande skole.

Samarbeid med elev- og lærlingomboda i Norge -ELON

I 2017 var det 20 år sidan den første ordninga med elev- og lærlingombodet vart oppretta i Nordland fylkeskommune. I 2017 har alle fylkeskommunar vedtak om eit elev- og lærlingombod i sitt fylke. Det er godt nytt, og viser at elevar og lærlingar sine rettar blir tatt på alvor.

Elev- og lærlingomboda i Norge (ELON) har 2-3 samlingar i året. Samlingane vert arrangert i eit «vertsfylke». På samlingane har vi innlegg med relevante tema, gjerne gode døme frå fylkeskommunen vi besøker, erfaringsutveksling, arbeid med felles prosjekt og diskusjon om generelle ombodssaker. Det er no tilsett elev- og lærlingombod i alle fylke utanom Finnmark. Elev- og lærlingomboda har utanom dei faste møta hyppig kontakt gjennom e-post og Facebookgruppe. ELON har ikkje leiar, men har eit «Arbeidsutval» (AU) som består av tre personar. Desse blir valt for to år om gongen. Arbeidsoppgåvene til AU er å arbeide med felles høyringsuttalar, felles læremateriale som eksempelvis: «Elevrådshandboka», samt planlegging av samlingar og innhald/saker til samlingane. Planlegging av samlingane vert arrangert i samarbeid med «vertsfylket» og ombodet i fylket. Elev- og lærlingombodet i Hordaland vart hausten 2017 valt inn i ELON sitt AU.

Vidare arbeid

Rolla som bruyggjar mellom dei ulike instansane i vidaregåande opplæring er sentral i arbeidet til elev- og lærlingombodet. Det er fleire aktørar som ombodet har vorte introdusert for der ein ser at det i framtida kan vere relevant med eit tettare samarbeid. Dette gjeld alt frå Fylkesmannen, Arbeidstilsynet, LO, NHO, YS, KS til eksempelvis hovudverneombod, fagforeiningar og politikarar. Ombodet ynskjer spesielt å vere tilgjengeleg for politikarane i spørsmål dei måtte ha om elevar eller lærlingar sine rettar.

DIVERSE

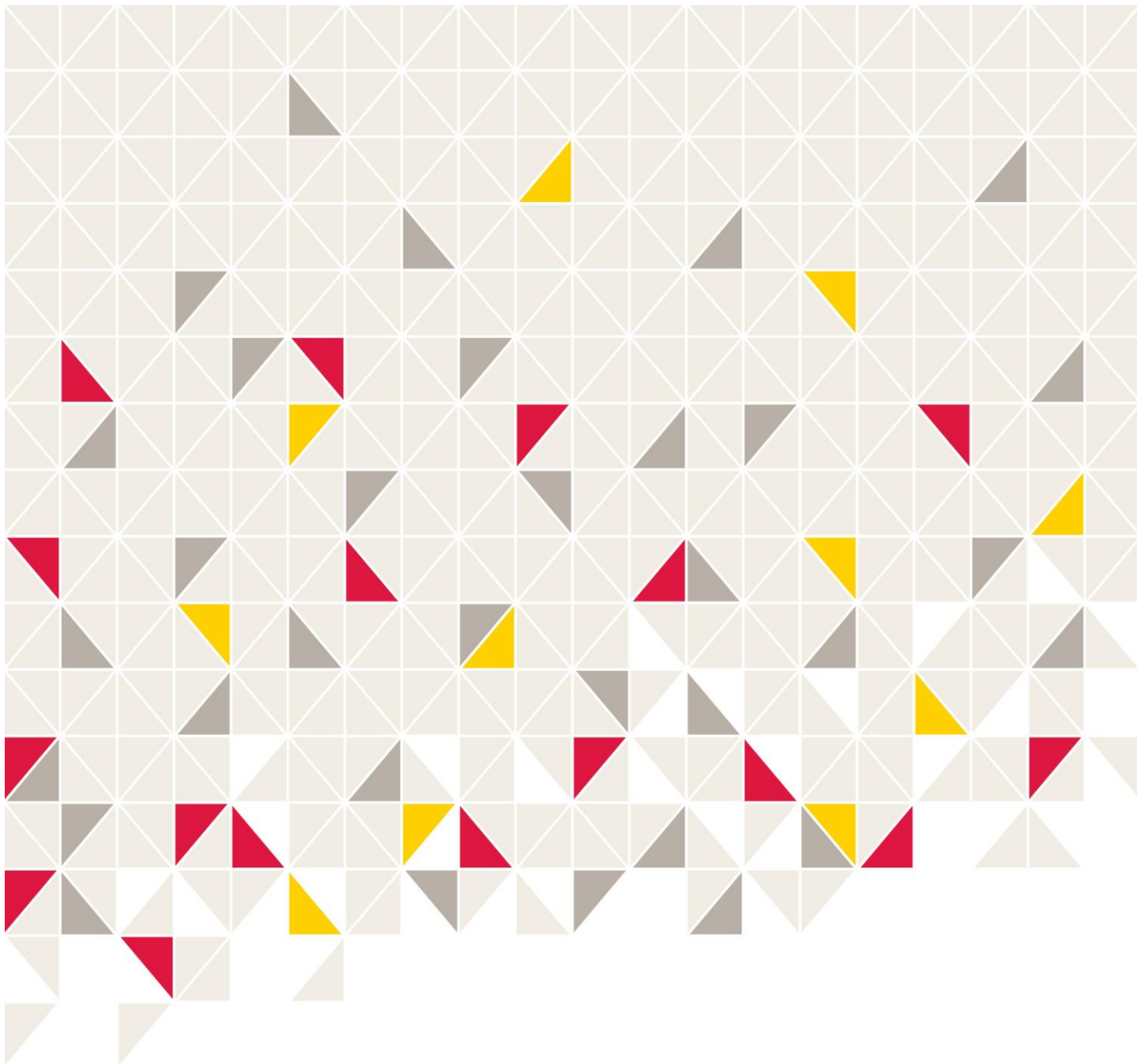
Høyringar

Ombodet har vore delaktig med ei høring knytt til eige fylke, denne vart utarbeidd i samarbeid med mobbeombodet. Utanom dette har ombodet også vore delaktig og signert på til saman 3 høyringar sendt i fellesskap med elev- og lærlingomboda i Norge (ELON):

- Ny generell del av læreplanen
- Fagbrev på jobb
- Endringer i bestemmelsene om fagprøve, svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve.

Ung.no

Ved tid og anledning bidrar ombodet med å svare elevar og lærlingar frå heile landet på spørsmål som omhandlar vidaregåande opplæring på nettstaden www.ung.no . I periodar har det vorte lite tid til dette. Svara er offentlege og lett å søke, opp og er difor til nyttig informasjon for alle som søker informasjon om vidaregåande opplæring.

**HORDALAND
FYLKESKOMMUNE**

Agnes Mowinckels gate 5
Postboks 7900
5020 Bergen
Telefon: 55 23 90 00
E-post: hfk@hfk.no
www.hordaland.no

Hordaland fylkeskommune har ansvar for å utvikle hordalandssamfunnet. Vi gir vidaregåande opplæring, tannhelsetenester og kollektivtransport til innbyggjarane i fylket. Vi har ansvar for vegsamband og legg til rette for verdiskaping, næringsutvikling, fritidsopplevingar og kultur. Som del av eit nasjonalt og globalt samfunn har vi ansvar for å ta vare på fortida, notida og framtida i Hordaland. Fylkestinget er øvste politiske organ i fylkeskommunen.

